

Etika a právo žurnalistiky

Etika V – Neškodit (stigmatizace, stereotypizace, sociální koheze)

doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

¹Fakulta sociálních studií
Masarykova univerzita

²Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

23. března 2026

Plán hodiny

- 1 Sociální a kulturní koheze
- 2 Násilí
- 3 Terorismus
- 4 Dehumanizace
- 5 Stigmatizace a stereotypizace
- 6 Etnicita, migrace
- 7 Stigmatizace lidí s duševním onemocněním
- 8 Shrnutí

Sociální a kulturní koheze

- Jaký je vztah žurnalistiky k sociálnímu řádu a kohezi?
- **Funkcionální přístup:** média mají pomáhat udržovat sociální řád, konsenzus hodnot a sociální kontrolu.
- **Kritický přístup:** média mohou reprodukovat hegemonii elit a normalizovat mocenské asymetrie.
- Při hodnocení médií je vždy nutné ptát se: **čí hodnoty** jsou označovány jako veřejně závazné?

(McQuail, str. 237–239)

Co je „normální“?

Sociální doména

- veřejný pořádek
- konsenzus na základních hodnotách
- sociální kontrola
- solidarita, empatie, identita

Kulturní doména

- hierarchie vs. rovnost
- vzdělání, věda, umění, estetická kvalita
- autenticita a identita
- vkus, slušnost, násilí, „nekulturnost“
(McQuail, str. 237–239)

„Právo a pořádek!“

- Od médií se často očekává, že budou podporovat sociální řád a národní zájmy.
- Ve vypjatých situacích – válka, terorismus, geopolitické konflikty, masové protesty – sílí tlak na loajalitu vůči státu.
- Novinářstvo však zároveň nese odpovědnost **bránit demokracii**, nikoli jen potvrzovat oficiální rámce.
- Čím vyšší je míra politizace a násilí ve veřejném prostoru, tím více roste riziko zásahu státu proti médiím.

(McQuail, str. 244–247)

Jak zobrazovat násilí?

- Výzkum vztahu médií a násilí je složitý; nelze z něj mechanicky vyvozovat jednoduchá obvinění médií.
- Přesto platí princip minimalizace škody: novináři a novinářky se mají vyvarovat všeho, co může násilí posilovat, normalizovat nebo estetizovat.
- Je třeba zohlednit i desenzitivizaci publika, újmu obětem a jejich blízkým nebo posilování morální paniky.

Etické zásady při zobrazování násilí

- Nešířit násilí a kriminalitu jako atrakci; neromantizovat je.
- Neheroizovat útočníky a neprezentovat násilí jako účinný prostředek k dosažení cílů.
- Neglorifikovat ani neestetizovat násilí.
- Nepřispívat ke stereotypům o minoritách a diskriminovaných skupinách.
- Vyhýbat se explicitním detailům a brát ohled na oběti trestných činů i jejich blízké.

Obrázek 1: Dilemata při zobrazování násilí

Jak psát o terorismu?

- Vyhýbat se automatickému spojování náboženství s terorismem.
- Vyhýbat se senzacionalismu a užívání materiálů jen pro pozornost či profit.
- Přinášet jasné, přesné, rychlé a odpovědné informace; zachovávat odstup.
- Nepřispívat k šíření strachu, morální paniky ani k „informačnímu nacionalismu“.
- Nebýt lhostejný k utrpení obětí a neohrožovat bezpečnostní složky při jejich práci.
- Mít na paměti, že pojem „terorismus“ je sám o sobě sporný a mocensky zatížený.

(Schlesinger et al., str. 1–20)

Rámování terorismu jako etický problém

Napětí

Média bývají současně vyzývána, aby pomáhala v boji proti terorismu, a obviňována, že terorismus šíří.

- Neexistuje jednotná a obecně přijímaná definice terorismu.
- Média často jinak označují násilí nepřátel a jinak násilí vlastního či spřáteleného státu.
- Etickým úkolem je zachovat analytickou přesnost, lidskost a odstup od propagandy.

(Schmid & de Graaf, str. 1–5)

Co je dehumanizace?

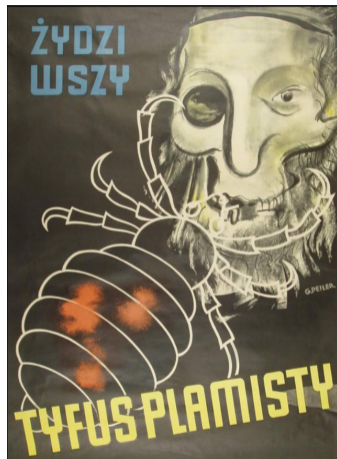
Dehumanizace – *Definice*: odlidštění, upírání lidských vlastností určitým skupinám; typicky jde o postoj vůči *out-group*.

- Druzí jsou vnímáni uniformně; individualita je nahrazena kolektivním stereotypem.
- Dehumanizace je nebezpečná, protože usnadňuje „morální vyvážení“ a ospravedlňování násilí.
- S dehumanizací úzce souvisí morální panika: přehnaná reakce založená na představě, že určitá skupina je sama o sobě hrozbou.

(Bandura, str. 161–191)

Když dehumanizace eskaluje

- V extrémní podobě se může stát nástrojem genocidy nebo etnického násilí.
- Historické příklady: holokaust, arménská genocida, Rwanda, válka v Bosně.
- Mediální diskurs zde nefunguje jen jako popis reality, ale jako její spoluutváření.

Obrázek 2: Příklad dehumanizace – nacistická propaganda

Typologie dehumanizace (N. Haslam)

Animalistická dehumanizace

- lidem jsou upírány vlastnosti považované za specificky lidské
- jsou líčeni jako primitivní, iracionální, necivilizovaní

Mechanistická dehumanizace

- lidem jsou upírány vlastnosti spojené s emocemi a subjektivitou
- jsou líčeni jako chladní, pasivní, bez vnitřního života, jako objekty
(Haslam, str. 252–264)

Obrázek 3: Příklad dehumanizace – uprchlická krize 2015

Stigmatizace a stereotypizace

Stereotyp – *Definice*: předem utvořená, zjednodušená a rigidní představa o vlastní či cizí skupině.

Stigmatizace – *Definice*: zvláštní případ sociálního předsudku, který k určitým osobám apriorně přiřazuje negativní vlastnosti.

- Stereotypy fungují jako kognitivní rámce, ale mohou ospravedlňovat morální pochybení.
- Stigmatizace souvisí s atributizací, etiketizací a labellingem.
- V žurnalistice je třeba vždy zkoumat, zda používaná zkratka nevytváří apriorní negativní hodnocení.

(Lippmann, str. 89–90)

Obrázek 4: Stereotypy spojené s uprchlictvím

Jak rozpoznat škodlivé rámce?

- Redukují jednotlivé lidi na jednu identitu nebo jednu vlastnost.
- Záměňují popis jedné události za charakteristiku celé skupiny.
- Nahrazují kontext rychlou etiketou.
- Posilují dojem, že určitá skupina je přirozeně problematická, nebezpečná nebo méně lidská.

Etnicita, migrace, uprchlictví

- O etnicitě je vhodné psát jen tehdy, je-li pro korektní interpretaci události skutečně relevantní.
- Povinností novinářstva je předcházet diskriminaci, stereotypům a stigmatizaci.
- Je nutné rozlišovat mezi pojmy jako „migrace“, „uprchlictví“, „azyl“ nebo „mezinárodní ochrana“.
- Problematické či stigmatizující pojmy je třeba nahrazovat přesnějším jazykem.

Obrázek 5: R.I.P. Chuck Norris

Doporučení pro psaní

- Vysvětlovat pojmy, které text používá.
- Zaměřovat se na lidi, ne jen na kategorie; dávat hlas těm, o nichž se píše.
- Být specifický; nepotlačovat lidskou dimenzi problémů statistikami.
- Vyhýbat se lidovým nebo zjevně stigmatizujícím označením.
- Ukazovat kontext a systémové souvislosti: válku, chudobu, humanitární krizi, právní režimy.

Viz také <https://www.diversitystyleguide.com>

Stigmatizace lidí s duševním onemocněním

- Duševní onemocnění jsou v populaci rozšířená a většina lidí s nimi není násilná.
- Symptomy lze často redukovat nebo odstranit; prevence a léčba mají smysl.
- Stigmatizace vede k izolaci a může bránit vyhledání pomoci.

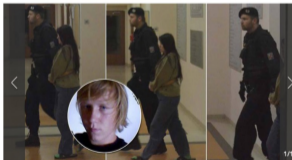
ADÉLA KNAPOVÁ: Tragédie, jako minulý týden ve Žďáru, se děly a dít budou

Adéla Knapová 33. října 2014 • 12:00

Šestadvacitiletá schizofrenička Barbora Orlová pro remesla, že Petra zabije, a při výjezdu propeltra život. Žďár byl její druhý ostrovní útok. Momentálně je ve vazbě v Brně. Foto: ČTK

Tvář vraždící schizofreničky: Barboru, ktř zabila Petra, zavřeli do vazby!

KARVINSKÝ A HAVÍROVSKÝ
deník.cz

ZPRÁVY | PODNIKÁNÍ | SPORT | NÁZORY | MAGAZÍN | TIPY | MIMINKA | PRÁCE

Nebezpečná schizofrenička z Havířova zabijela ve Žďáru

14.10.2014 | AKTUALIZOVÁNO 14.10.2014

Aha! pro ženy Šokující fakta o vraždě Petra (†16) ve Žďáru: Klečícího vyjednávачe útočnice řezala do tváře!

Zhavadě drby
Měly

Aha! pro ženy Autista rozřezal přítelkyni: Vraždil podle populárního seriálu!

Zhavadě drby

BLESKOVĚ.CZ

ZPRÁVY | POLITIKA | OSOBNOSTI | KŘIŽI | SPRAVA | SPRAVA

ZŮSTANE V ÚSTAVU

Šílená schizofrenička Orlová, která vraždila ve škole, zůstane v ústavu!

14.10. 19. července 2014 / Zprávy

Rodina zavražděného Petra ze Žďáru nad Sázavou, kterého před dvěma lety ze světa sprovodila šílená schizofrenička, zůstane v ústavu! Barboru Orlovou soud na svobodu nepustí!

Stigmatizace lidí s duševní nemocí

Aha! pro ženy Z blázince pustili i další psychopatku! Ubodala roční Andrejku!

Andrejku (†1) schizofrenička Monika K. (42) zavraždila v lednu 2012. (Foto Aha! – Martin Pospíšek, Jiří Čadec, Jana)

GALERIE

grafii

• To se má být

Tweet

(33) Vložit do diskuse

Obrázek 6: Příklady stigmatizace duševních onemocnění

Etické zásady

- Nekauzalizovat individuální jednání člověka jeho diagnózou, pokud pro to nejsou podložené důvody.
- Psát o konkrétních lidech a konkrétních činech, ne o „typech osob“.
- Nepoužívat titulky typu „schizofrenička zabíjela“; takový jazyk redukuje člověka na diagnózu.
- U sebevražd a dalších rizikových témat předcházet nápodobě a nabízet informace o pomoci.
- Jednat zvláště citlivě s lidmi, kteří nemusí plně nahlížet důsledky svého jednání.

Shrnutí

- 1 Princip „neškodit“ se v žurnalistice týká nejen pravdivosti, ale i způsobu zobrazování lidí a skupin.
- 2 Škodlivé rámce vznikají tam, kde média násilí estetizují, skupiny odlidšťují nebo lidi redukují na stigmatizující etikety.
- 3 Etická práce novinářstva vyžaduje přesnost, kontext, citlivost a odpor vůči morální panice.

Základní literatura I

- Bandura, Albert. *Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves*. New York: Worth, 2016.
- Haslam, Nick. „Dehumanization: An Integrative Review.“ *Personality and Social Psychology Review* 10, no. 3 (2006): 252–264.
- Lippmann, Walter. *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1922.
- McQuail, Denis. *Media Performance: Mass Communication and the Public Interest*. London: Sage, 1992.
- Schlesinger, Philip, Graham Murdock, and Philip Elliott. *Televising „Terrorism“: Political Violence in Popular Culture*. London: Comedia, 1983.
- Schmid, Alex P., and Janny de Graaf. *Violence as Communication: Insurgent Terrorism and the Western News Media*. London: Sage, 1982.